

**37. Yaban'ın sakatlığı, Ankara'nın hayali: Yakup Kadri'nin muhayyel cemaati****Elif TÜRKER<sup>1</sup>****APA:** Türker, E. (2022). *Yaban'ın sakatlığı, Ankara'nın hayali: Yakup Kadri'nin muhayyel cemaati. RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (30), 597-608. DOI: 10.29000/rumelide.1193038.**Öz**

Yakup Kadri'nin, *Yaban* ve *Ankara* romanları onun Kadro hareketine dahil olduğu dönemdeki düşüncelerinin romanlaştırılmasıdır. Kadro, Cumhuriyet inkılaplarını sürdürmeyi hedefleyen ve kendilerini bu yolda görevli sayan bir ekip tarafından üç yıl gibi kısa bir süre çıkmasına rağmen etkili olmuş bir yayın organının etrafında şekillenmiş bir harekettir. Yakup Kadri derginin imtiyaz sahibi ve yazarı olması dolayısıyla bu hareketin bizzat içinde yer almıştır. Yakup Kadri'ye göre, ne Millî Mücadele'nin kazanılması ne de Cumhuriyet'in ilanı tek başına yeterlidir. Asıl görev bundan sonra başlamaktadır. Bu da, Birinci Cihan Harbi ile ciddi bir sakatlanma yaşayan Osmanlı Devleti ile organik bağı tamamen koparıp yeni bir ulus icat etmekle mümkün olacaktır. İşte bu görüşlerle Yakup Kadri ilk olarak *Yaban* romanını kaleme alır. Yayımlandığı dönemde sert eleştirilere maruz kalan romanın başkışisi Ahmet Celal, Birinci Cihan Harbi'nde sağ kolunu kaybetmiş ve Anadolu'ya yerleşmiştir. Ahmet Celal'in sağ kolu, romanın yayımlandığı dönemde görülen pozitif öjenik fikirleriyle koşut biçimde sakat kişilerin toplumdan ayrılması fikrinin metaforik düzlemdeki karşılığıdır. Buna göre yeni bir ulus inşa edilmeyecek, icat edilecektir. Zira Osmanlı Devleti ile herhangi bir bağı sürdürmek aynı sakatlığın da devam etmesi anlamına gelecektir. Bu fikirlerin daha somut bir ifadesini Yakup Kadri, *Ankara* romanıyla ele alır. Romanın son bölümde kurguladığı ütopyik Ankara ile Yakup Kadri, Kadro ekibinin icat edilmesini arzuladığı Türkiye'yi resmeder. Buna göre sporla ilgilenen sağlıklı insanlardan oluşan toplumun iktisadi kalkınması da mümkün olacak ve *Yaban*'da görülen sakatlığın normal olduğu Anadolu köylere yerini Avrupalı bir refaha sahip neşeli insanlardan oluşan köylere bırakacaktır.

**Anahtar kelimeler:** *Yaban*, *Ankara*, Kadro hareketi, sakatlık, öjeni.**Yaban's disability, Ankara's dream: Yakup Kadri's imagined community****Abstract**

Yakup Kadri fictionalized the ideas he developed during his involvement in Kadro movement, in his two novels, *Yaban* and *Ankara*. At the heart of the Kadro movement, there was a journal with the same name, which was run by a group of intellectuals who took up the mission of the continuation of the reforms of the Republic. The impact of Kadro magazine far exceeded its brief life span of merely three years. Yakup Kadri being one of the founders and a writer of the Kadro journal, was directly engaged in the movement and would not be satisfied neither with the victory after the National Independence war, not with the proclamation of the Republic since for him, the real mission would begin right after these achievements. That big task for Yakup Kadri was to definitely sever ties with the Ottoman state, which was seriously crippled after the First World War and to invent a new nation-state. With these in mind, Yakup Kadri first published *Yaban*, a novel which received harsh criticism

<sup>1</sup> Dr. Öğr. Üyesi, Doğu Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (İstanbul, Türkiye), eturker@dogus.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-0066-657X [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 07.09.2022-kabul tarihi: 20.10.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1193038]

in its debut. The protagonist of the novel, Ahmet Celal, is an intellectual from Istanbul, who settles in Anatolia, following the loss of his right arm during the First World War. The right arm of Ahmet Celal, in line with the positive eugenic ideas circulating during the time of the publication of the novel, is the metaphoric expression of the isolation of disabled individuals from the society. Hence, any continuity of the tie with the Ottoman state and the Republic of Turkey would be tantamount to the continuation of the very same disability. Same line of thought can be found, in a more solid way, in *Ankara*, a novel whose last section displays the imagined Turkey of Yakup Kadri and his fellow Kadro theorists, through the description of Ankara, as a utopic capital city of the country. Eventually, the economic development of a society composed of healthy and sportive individuals would be possible and the Anatolian villages where disability is reflected as the normal in *Yaban* will be replaced by villages with healthy and joyful people enjoying a European-like prosperity.

**Anahtar kelimeler:** *Yaban*, *Ankara*, Kadro movement, disability, eugeny.

### Ahmet Celal'in Sağ Kolu

Yakup Kadri, 1921-1922 yıllarında Anadolu Mezalimini Tahkik Komisyonu'nun üyelerinden biridir. Burada gördüklerini anlattığı *Vatan Yolunda* adlı anı kitabında, romanlarını okuyanlara tanıdık gelecek anekdotlar yer alır. Örneğin Polatlı civarında yaşanan şu olayın neredeyse aynısını *Yaban*'da görürüz.

İlk gelişlerinde “korkmayın bizden” demişlerdi. “Size bir kötülüğümüz dokunmaz, biz Halife Padişah tarafından sizi Kemal çetelerinden kurtarmaya geliyoruz,” demişlerdi. Yirmi gün sonra büsbütün başka adamlar oldular. Davarımızı alıp kestiler. Hayvanlarımızı süngülediler. Tarlalarımıza kadar bütün ürünlerimizi söktüler. Yüklenemediklerini ateşe verdiler. Derken sıra karıya kızana geldi. Ne ziynet altınlarını ne ırzlarını namuslarını bıraktılar. Karşı koyanları, teslim olmayanları döğdüler, yaraladılar, kuzu çevirir gibi ateşte kavurdular. Bizim köyden Ahmed'in gelini sizlere ömür böyle kavrularak öldü. Mehmed'in on üç yaşında kızı kötürüm yatıyor. (Karaosmanoğlu, 2017, s. 159)

Yakup Kadri'nin *Yaban*'da, Anadolu'da gözlemlediklerini kaleme aldığı ve tam da bu nedenle eleştirildiği malumdur. *Yaban*, Yakup Kadri gibi Millî Mücadele'nin ateşli taraftarı, halka savaşın kazanılacağına dair inanç yüklemekle görevli birinin kaleminden çıkmış bir romana benzemediği için eleştirilir. Anadolu hamasetinden eser olmadığı gibi Anadolu halkına doğrudan hücum ettiğini düşündürecek derecede romantizmden uzak bir üsluba sahip romanın ikinci baskısında Yakup Kadri, kendini açıklama gereği duyar: “Fakat, *Yaban* bir objektif roman değildir. *Yaban*, bir ruh sızmasının, birdenbire acı ve korkunç bir gerçekle karşı karşıya gelmiş bir şuurun, bir vicdanın çıkardığı yürek parçalayıcı haykırışıdır.” (Karaosmanoğlu, 2018, s.11) Roman, 1921-1922'nin hemen yakın bir tarihinde yazılmış olsaydı, Yakup Kadri'nin bu sözleri ikna edici olabilirdi, halbuki roman 1932'de yayımlanmış. Cumhuriyet ilan edileli neredeyse on yıl olmuş, eni konu bir devlet inşa edilmiş, devrimler peşi sıra gelmeye devam ediyorken bu gecikmiş “ruh sızması”nı nereye bağlamak gerektiği üzerinde düşünmek anlamlı olabilir.

Tanıl Bora, *Cereyanlar* adlı kapsamlı çalışmasında, Yakup Kadri'nin kurucuları arasında yer aldığı *Kadro* dergisi için şunları söyler: “Kemalizmi ‘siyasi sahada kalmayan’, topyekûn bir ekonomi-politik ve sosyal program olarak doktrinleştirme iddiasının ve sol-Kemalizmin bayraktarı, *Kadro* dergisidir.” (Bora, 2021, s. 159) Bora, derginin, cumhuriyetin kuruluşuyla başlayan inkıpların sona erdiği algısına teslim olmamayı, “inkılabı derinleştirerek süreklileştirmek için de ‘fikir esaslarını prensipleştirme[yl]’ hedeflediğini söyler ve “*Kadro*, inkılabın ideoloji açığını takviye etme misyonunu üstlenerek çıkar.” der. (Bora, 2021, s. 160) Ömer Türkeş de *Yaban*'ın Kadro hareketinin manifestosu olduğunu iddia ederek şunları ekler: “Yakup Kadri'nin edebi değerinden ziyade barındırdığı ideolojisi ile tartışma yaratan bu

romanındaki aydın-köylü ilişkisi, yazara göre hiçbir insani vasıf taşımayan köylülerin ve din adamlarının Türkiye'nin gelişmesinde nasıl bir engel teşkil ettiğinin ve aydınlara/aydınlanmaya bütünüyle kapalı olduğunun göstergesidir.” (Türkeş, 2009, s. 428) Yakup Kadri'nin Kadro hareketinin ileri gelenlerinden olması ile *Yaban* romanı arasında bir ilgi olduğunu düşünen bir diğer isim de Berna Moran'dır:

Yine unutmayalım ki 1932'lerin Karaosmanoğlu'su demek, *Kadro* dergisinin imtiyaz sahibi, Kadrocuların görüşlerini paylaşan Karaosmanoğlu demektir. Başka şekilde söylersek, devleti, Kurtuluş Savaşı'nın anlamını kavramış ve devrimin bilincine varmış bir aydın grubunun, 'inkılapçı' bir kadronun yönetmesi gerektiğini savunan bir adam. *Kadro*'nun ilk sayısında derginin çıkış amacı açıklanırken deniyor ki:

İnkılabın irade ve menfaati... azlık fakat ileri bir kadronun iradesinde temsil olunur... İnkılabın derinleşmesi demek... inkılap ahlak ve disiplininin ileri bir kadronun dimağından genç neslin, şehir halkının ve köylünün dimağına inmesi ve yerleşmesi demektir.

Böylece otoriter bir yönetimle devrimler sürdürülecek, derinleştirilecek ve yeni bir ulus meydana getirilecektir. (Moran, 2019, s. 216-217)

Cumhuriyet'in kuruluşunun edebi kanadında etkili bir isim olan Yakup Kadri'nin söz konusu romanla bazı noktalara işaret ettiği açık. Kısa ömürlü olmasına rağmen oldukça etkili ve cumhuriyet inkılaplarını sürdürme misyonu edinmek gibi iddialı bir işe kalkışmış ve nihayetinde Yakup Kadri'nin “zoraki diplomatlık” dediği bir tür sürgüne gönderilmesine neden olmuş Kadro hareketinin manifestosu olan *Yaban*'da anlatılanların nasıl kurgulandığına bakmak gerekir. Berna Moran'ın “otoriter bir yönetimle devrimler sürdürülecek, yeni bir ulus meydana getirilecek” sözleri bu bağlamda önemli. *Yaban* yeni bir ulus yaratmanın, Eric Hobsbawm'dan mülhem denebilir ki yeni bir ulus icat etmenin derdini taşıyan bir romandır. Peki, neden yeni bir ulus icat etmek gerekti? Romanın sorularından birinin bu olduğu düşünülebilir. Ve icat edilecek ulusun eski ulusla ne derecede bir ilgisi olabilir? Bir diğer sorusu da bu. Bu soruların yanıtlarını, edebiyatın ve romanın imkânlarını gözden kaçırmadan incelemeli.

Emre Bayın, Yakup Kadri'nin Kadroculuğu üzerine yazdığı bir yazıda *Yaban* için şunları söyler: “[...] *Yaban*'ın ana kahramanı da 'köy hayatına' uzak bir Türk entelektüelidir. Yazar, bu hayali kahramanına, [...] 'gerçek' kişilere yüklediği gibi ağır eleştiriler getirmez, ona 'şefkatle' davranır ve 'başka bir dünya' ile bilmesi gereken asıl dünyayla tanıştırır.” (Bayın, 2022, s. 433) Burada Bayın'ın “gerçek” kişiler dediği halihazırda yaşayan, kurmaca olmayan entelektüellerdir. Fakat Emre Bayın'ın kaçırdığı ve çok önemli olan bir nokta var: Yakup Kadri, Ahmet Celal'i “bilmesi gereken asıl dünyayla tanıştır[mıyor]”, vaktiyle bilmeyi reddettiği / reddetmek zorunda bırakıldığı ve yeni ülkenin tam da bu reddediş yüzünden, tıpkı kendi sağ kolunun olmayışı gibi “sakat” kalmaya mahkûm olduğu gerçeğiyle yüzleştiriyor.

Ahmet Celal, Birinci Cihan Harbi'nde sağ kolunu kaybetmiş ve İstanbul'daki kalburüstü hayatını, şehrin işgal altında olmasına katlanamadığı için terk ettiğini, Anadolu insanıyla yaşamanın gerekliliğine inandığını ileri süren malul bir asker. Oysa romana yakından bakınca görüyoruz ki Ahmet Celal, İstanbul'daki hayatını “sağ kolu” olmadığı için ve çevresinin, özellikle de kadınların kendisini bu “sakat” haliyle kabul etmeyeceği düşüncesiyle terk etmiş. Bu, Ahmet Celal'in kendini kahraman bir asker gibi gösterme çabasının altında yatan psikolojik bir sebep. Onun kişiliğini ve kendisinin iddia ettiği gibi Anadolu'ya gelme amacında pek de samimi olmadığını gösteriyor. İstanbul'u işgal eden İngiliz ve Fransızların pervasızlıklarından duyduğu tiksintiyi dile getirirken sarf ettiği “Kaç defa, elime bir sopa alıp, bunları önüme katarak kendi ormanlarına doğru sürmek arzusunun duymuşumdur. Fakat sağ kolum yoktu...” (Karaosmanoğlu, 2018, s.18) sözleri, romanın bütün meselesini barındırmaktadır. Türk entelijansiyasının, ülkenin can damarına hoyratça girip talan edenler karşısındaki yetersizliğini “sağ kol” imgesi üzerinden vermek roman sanatının da hakkını vermektir. Zira, Ahmet Celal sol kolunu kaybetmiş

olsaydı da askerlik yapamazdı. Fakat o sağ kolunu kaybetmiş. Okuduğumuz romanın Ahmet Celal'in defteri olduğunu düşündüğümüzde rahatlıkla diyebiliriz ki, sol eliyle yazdığına göre sağ elin sahip olduğu psiko-motor hareketleri sürdürebiliyor. Yakup Kadri gibi bir yazarın bu ihtimali gözden kaçırabileceği pek imkân dahilinde olamayacağı için "sağ kol"un çağrıştırmasını beklediği anlamlar üzerine düşünmek anlamlı olacaktır. Ahmet Celal'in sağ kolu, Türk entelijansiyasının emeğini, yani üretimini temsil ediyor, denebilir. Ve bu kol, Birinci Cihan Harbi'nde kopmuştur. O halde Türk aydını, yıllardır bir tür ambar olarak gördüğü Anadolu'ya girecektir ki oradaki üretim imkânlarına dahil olabilsin, hatta birikimiyle orayı geliştirebilsin, kendisine duyulacak saygının vereceği özgüvenle halkı uyandırabilsin. Ancak işler hiç de Ahmet Celal'in hayal ettiği gibi, bir kahramana duyulan saygı halesi içinde gitmez: "Lakin, bu köyde de hiç kimse kolsuz olduğumun farkında değil... Oysa, burada, isterdim ki farkında olsunlar. Zira, sağ kolumu, ben, onlar için kaybettim. İstanbul'da zilletim olan şey burada şerefimdir." (Karaosmanoğlu, 2018, s.19) Köylüler Ahmet Celal'in sağ kolunun olmayışını fark edemez,

Zira, burada, sakatlık hemen herkese mahsus bir hal gibidir. Mehmet Ali'nin anası enikonu topallıyor. Salih Ağa'nın oğullarından biri kamburdur. Bekir Çavuş'un kızı Zehra kördür. Ben görmedim, fakat Mehmet Ali'nin söylediğine göre muhtarın karısını, adı bilinmeyen bir illet sekiz yıldan beri öyle bir evirip kıvrımış, o kadar karmakarışık bir hale sokmuş ki, bacaklarını kollarından, kollarını bacaklarından ayırmanın imkânı yokmuş. [...] Bunlardan başka, köyün iki meczubu, bir çücesi vardır. Şimdi, düşünün, bu illet ve sakatlık yuvasında ben nasıl kendimi gösterebilirim? (Karaosmanoğlu, 2018, s.19)

Yakup Kadri'nin Ahmet Celal üzerinden Türk aydınına yüzleştirmek istediği "acı ve korkunç gerçek" budur. Anadolu da tıpkı Türk aydını gibi sakattır ve daha fenası sakatlık Anadolu'da "normal"dir. Anormal olansa Ahmet Celal gibi her gün tıraş olup dişlerini fırçalayan bir İstanbullunun, bir "yaban"ın Anadolu'ya yerleşmesidir. Yakup Kadri 1921'de yazdığı "Halka Doğru" başlıklı yazıda şunları söylüyor ki *Yaban*'ın ne üzere yazıldığını da izah eden bir metindir:

İşte bugün halka doğru gidenler de, ne yazık ki halk karşısında bu durumda, bu acınacak durumdadır. Zira, o halkı bu sefalet ve bu felakete sokan o yanlış ve korkunç idare makinesi bu sınıfı da böyle beceriksiz ve güçsüz yetiştirmiş, ondaki bütün amelî kabiliyetleri henüz tohum halinde iken boğmuş, öldürmüştür. Şimdi iki kurban karşı karşıya oturmuş ortak dertlerine yanmaktan başka bir şey yapamıyorlar. (Karaosmanoğlu, 2018, s. 112)

Bu sözlerin yankısını *Yaban*'da Ahmet Celal'in çaresizce vatanına seslendiği anda duyarız: "Eğer, ben senin üvey evladın isem bu kolu kimin yolunda feda ettim? Niçin şu anda, bu genç yaşında bir derenin kenarında bir insan viranesiyim?" (Karaosmanoğlu, 2018, s.86) Bu yakarış ve "Halka Doğru" yazısındaki "oturmuş ortak dertlerine yanmaktan başka bir şey yapamıyorlar" sözü birlikte okunduğunda, *Yaban*'ın nasıl bir "ruh sıtması"yla yazıldığı da anlaşılır. Yakup Kadri, her ne kadar Millî Mücadele'ye inansa da, Cumhuriyet'in tereddütsüz destekçisi olsa da ümitvar değildir. Çelişkili gibi görünen bu durumu açıklamaya çalışalım.

Yakup Kadri, *Yaban* romanıyla bir ulus inşa etmenin değil, bir ulus icat etmenin zaruretine dikkat çeker. İcat edilmiş ulusa / millete "muhyayel cemaat" adını veren Benedict Anderson'ın sıklıkla referans gösterilen tespitlerinden biri de roman sanatının bir cemaat oluşturmada etkili bir şekilde kullanıldığıdır. Yakup Kadri de roman sanatını araçsallaştırarak ulusun "icat" edilmesi gerektiğine işaret eder. "İnşa" ve "icat" arasında gözetilen ayrılığı vurgulamak gerekirse Eric Hobsbawm'ın "gelenek" için söylediğinin uluslar için de pekâlâ geçerli olabileceği ileri sürülebilir. Zira Hobsbawm da icat edilmiş gelenekler tespit edilmeden "ulus fenomeni" üzerinde layıkıyla durulamayacağını iddia eder (Hobsbawm-Ranger, 2013, s. 18). İcat edilen gelenekler için de Hobsbawm şunları söyler ki tam da "ulus fenomeni"nin ne üzere düşünülmesi gerektiğine işaret etmektedir:

[E]ski usuller artık ulaşılabılır ya da uygulanabilir olmadığından geleneklerin icat edildiği söylenebilir. Bu aşama geçildiğinde, kendini bilinçli olarak geleneğe karşı, radikal yenilikten yana konumlayan on dokuzuncu yüzyılın liberal toplumsal ideolojisi gibi, eski toplumlarda verili alınan toplumsal ve otorite bağlarını sağlamakta başarısız olunur ve icat edilmiş pratiklerce yerleri doldurulacak boşluklar doğar. (Hobsbawm-Ranger, 2013, s. 10)

Yakup Kadri *Yaban*'da tam da Hobsbawm'ın ileri sürdüğü gibi “eski toplumlarda verili alınan toplumsal ve otorite bağlarını sağlamakta başarısız olduğunu” gördüğü için yeni bir ulus icat etmenin gerekliliğinin altını çizer.

Tanıl Bora, “Yakup Kadri'nin Batı Görüşü: Garp Medeniyeti ve ‘Şuursuz Garpperestlik’” başlıklı yazısında, Yakup Kadri'nin Avrupa'nın oryantalist politikasını görece erken teşhis ettiğini dile getirir. Oysa ülkesi Avrupa devletleri tarafından işgal edildiği için Milli Mücadele'yi yaşamış kişilerin söz konusu politikadan haberdar olmayabilecekleri fikri uzak bir ihtimal görüldüğü gibi Tanzimat'tan itibaren ortaya çıkan bütün bir yeni edebiyatın ana gayesi edebiyattan çok daha fazlası, bir millet inşası hatta muhayyel bir cemaat kurgulamaktır. Bu durum Tanzimat'tan itibaren eline kalem alan bütün entelijansiyanın yazdıklarında apaçık görülebilir.<sup>2</sup> Yakup Kadri gibi yani devletin kurucu kadrosunun çok yakınında olan birinin uluslararası siyasetten haberdar olmaması mümkün müdür? Bihaber olmayı bırakalım, araçlarının hepsini son derece bilinçli bir şekilde kullanan biridir o. Yakup Kadri ümitsizdir fakat bu bezgin bir ümitsizlik değildir, sürekli yenilenen bir arayışın da içindedir o. Vardığı durakları tartışmadan, *Yaban* özelinde kalarak nasıl bir ulus hayal ettiğine bakalım.

*Yaban*'da aydın da köylü de sakattır. Bunca sakatlığın olduğu bir ortamda yeni bir ulus nasıl hayal edilebilir? Bu soruyu araştırınca enteresan bir durum çıkıyor karşımıza. Tam da *Yaban*'ın yayımlandığı yıllarda “sağlam beden” algısı ve yeni ulusun gürbüz çocuklara sahip olması için sakatlığın nasıl engellenebileceği üzerine, dönemin ileri gelen doktorları uzun uzun konferanslar veriyor.<sup>3</sup> Bu fikirlerin temeli de Avrupa'da ve Amerika'da çok ciddiye alınan insanlık dışı bir uygulamaya kadar gidiyor: Öjeni politikası.

Öjeni, kaynağını Darwin'in hayvanlar için ileri sürdüğü “doğal seçim” fikrinden alan bir tür üstün ırk yaratma projesi. Bu projeye göre her sakat insanın üremesi engellenerek yalnızca “sağlıklı” / “normal” insanlar üzerinden bir nüfus politikası yürütülecektir. Burada da tabii “normal” nedir sorusu ortaya çıkıyor ki onun da istatistik biliminin insanlar üzerinde uygulanmasıyla kendini gösterdiğini görüyoruz. Kısacası çan eğrisinin altında ve üstünde kalanlar “normal olmayan”lar olarak değerlendiriliyor. Bu konuda en çok referans alan çalışmanın sahibi Lennard J. Davis diyor ki, “[...] [S]akatlayıcılığın toplumsal süreci sanayileşmeyle ve on sekizinci yüzyıl sonu ile on dokuzuncu yüzyıl başına ait milliyet, ırk, toplumsal cinsiyet, suçluluk, cinsel yönelim vb. mefhumlarla bağlantılı olan birtakım pratik ve söylemlerle başladı.” (Davis, 2011, s. 188) Osmanlı'nın, son dönemlerini göz önünde bulundurduğumuzda bu algıdan arı kalabilmesinin mümkün olmadığını söyleyebiliriz. Hemen akabinde yaşanan devlet değişikliğindeki başat unsur “ulus” kavramının da buradan nasibini almaması imkân dahilinde görünmez. Türkiye'deki öjenist görüşler Avrupa'daki kadar ileri boyutlara hiçbir zaman varmamış ve “pozitif öjenik” diye adlandırılmıştır. Sıklıkla Atatürk'e atfedilen “Sağlam kafa sağlam

<sup>2</sup> Zeynep Çelik, *Avrupa Şark'ı Bilmez* adlı çalışmasında Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar bu alanda görüşlerini kaleme alan aydınların yazılarını derlemiştir. Bu dönemin aydınlarının büyük çaresizliği Fransızcadan öğrendikleri “nation” kavramına tam bir karşılık bulamayarak en yakın anlamda olduklarını düşündükleri “ümme” sözcüğünden türetilmiş “millet” sözcüğünü kullanmalarıdır. Bu durum da, “millet” sözcüğünün içerdiği dinsel anlamı, özellikle erken dönem Batılılaşma taraftarı aydınlarının göz ardı etmek istememelerinin sonucu olarak yerleşen algının yarattığı bir kafa karışıklığına sebebiyet vermiştir.

<sup>3</sup> Alemdaroğlu, Ayça (2009). “Öjeni Düşüncesi”. *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm. C.2*. Ed. Ahmet İnel. İstanbul: İletişim Yayınları.

vücutta bulunur” sözünün yaygınlığı bile durumu açıklar niteliktedir. Lennard Davis de tam bu görüşle koşut olarak diyor ki: “Ulusa ve ulusun sağlığına yapılan vurgu açıkça beden metaforuna bağlanır. Eğer tek tek yurttaşlar zinde değilse, eğer ulusa uymazlarsa, o zaman ulusal beden de zinde olmayacaktır.” (Davis, 2011, s. 197)

Buradan tekrar *Yaban*'a dönüldüğünde, Yakup Kadri'nin “beden”i, hem somut anlamda kişilerin / halkın bedensel sağlığını kastettiğini hem de vatani yek bir beden biçiminde tahayyül ederek metaforlaştırdığını söylemekte yarar var. Bu iki mesele *Yaban*'da geçişimli görünür. Halkın sakatlığından söz ederken vatanın sakatlığından söz ediyor gibidir, ya da tersi. Bu bağlamda Ahmet Celal'in, “Zaten, bu olaylar içinde normal olmak bir çeşit anormallik sayılmaz mı?” (Karaosmanoğlu, 2018, s.151) derken “normallik ve anormallik”ten söz etmesi dikkate değer çünkü romanın yazıldığı yıllarda ortaya çıkan öjeni politikasının ne derece halktan kopuk olduğunun, dolayısıyla gerçekleşmesinin imkân dahilinde olmadığını da altını çizmektedir. Ahmet Celal, “Eğer, bize zafer nasip olsa bile kurtaracağımız şey, yalnız bu ıssız toprakla, bu yalnız tepelerdir. Millet nerede? O henüz ortada yoktur ve onu bu Bekir Çavuşlar, bu Salih Ağalar, bu Zeynep Kadınlar, bu İsmailler, bu Süleymanlarla yeni baştan yapmak gerekecektir.” derken de başka bir imkân aramak gerektiğine işaret etmektedir (Karaosmanoğlu, 2018, s.153) İşte hem Ahmet Celal'i hem de Yakup Kadri'yi ümitsizliğe düşüren tam olarak budur: Bu insanlarla yeni bir millet inşa etmek mümkün müdür, sorusunun içinden çıkamazlar. Davis diyor ki, “on dokuzuncu ve yirminci yüzyıl romanı normallik mefhumlarını benimseyip yayar ve buradan hareketle fiziki farklılıkları ideolojik farklılıklar haline getirir. Sakat karakterler her zaman ideolojik anlam yüklüdür, tıpkı bu tür karakterleri dönüştüren hastalık ya da kaza anları gibi.” (Davis, 2011, s. 207) Burada Ahmet Celal'in dönüştüğü / sakatlandığı yani sağ kolunu yani emek gücünü kaybettiği anın Birinci Cihan Harbi olduğunu hatırlayalım.

Berna Moran, “*Yaban*'da dikkati çeken bir nokta da hayvan benzetmeleri. Diyebilirim ki hiçbir romanda insanları anlatmak için hayvanlara bu denli çok başvurulmamıştır” der ve romanda geçen bu benzetmeleri sıralar (Moran, 2019, s. 211-212). Berna Moran söz konusu benzetmelerin anlamına dair bir yorumda bulunmuyor fakat dönemin öjeni politikasını göz önünde bulundurarak Lennard J. Davis'in “Sakatlığa sahip olmak hayvan olmaktır. Öteki'nin parçası olmaktır.” (Davis, 2011, s. 200) sözleriyle birlikte düşündüğümüzde, Yakup Kadri'nin, gerek Osmanlı'dan gelen aydın kesimin gerekse de zaten unutulmaya terk edilmiş Anadolu köylüsünün sakatlığı sebebiyle hayvan olarak kabul edildiğine, ötekileştirildiğine açıkça işaret ettiğini söylemek mümkün. *Yaban*'da hayvan ve sakatlık ilişkisi yalnız bununla sınırlı da değil. Ahmet Celal, cepheye gitmeyi aklından geçirdiği bir sırada şunları düşünür:

Beni cephenin ardında, bir köşecikte, bir sakat hayvan gibi saklardı. Boş yere subay kantinlerinin ve subay çadırlarının bir sığıntısı olurdum. Arkaya veya geriye doğru hareket anlarında, karargâh kumandanlarının bir angaryası, bir baş belası kesilirdim.

Çöldeyken, kuyruğu kesik bir köpek, bizim alaya musallat olmuştu. Nereye gitsek, beraber gelir, kovsak dinlemez ve peşimizi bir dakika bırakmazdı. Hep ayaklarımızın arasında dolaşır, arkamızdan koşar, siperlerin içine girer çıkar, geceleri şunun bunun çadırı önünde nöbet beklerdi. Haline acır, vuramazdık. Hatta yemek artıklarını hep ona verirdik ve köpek belki de, bizden bunun için ayrılmak istemezdi.

İşte ben, onlarla gitmiş olsaydım, mutlaka bu köpeğe benzerdim. (Karaosmanoğlu, 2018, s.132)

Ahmet Celal'in bu sözleri, Yakup Kadri'nin ulus inşasına değil, ulus icadına inandığını ispatlar niteliktedir. Zira, eskiyle bağı organik bir biçimde sürdürme anlamına gelen inşada Osmanlı aydınının sakatlığı tabiri caizse başa bela olacaktır. Ondan bir an evvel kurtulmak gerekir. Aksi takdirde Avrupalılaştırmış modern bir millete sahip olmak da mümkün olmayacaktır. Lennard J. Davis'in bu kez *Enforcing Normalcy: Disability, Deafness and the Body* adlı çalışmasının “Nationalism and Deafness:

The Nineteenth Century” başlıklı bölümünde geçen şu sözleriyle koştur bir yargıyı taşıdığı iddia edebiliriz: “Batılı olmayan ve sakat kişiler arasında keşfettiğimiz bağlantılar -hem basit anlamda Batılı olmayan kültürün ucube olarak görülmesi hem de mikrosefalılar, insan olmayanlar ve sömürgeleştirilmiş dünya arasında yapılan gizli seçimlerde- ırk, ulus ve fiziksel kimliğin nasıl benzer şekilde tanımlandığını dramatik bir biçimde gösterir.” (Davis, 1995, s. 91-92) Bu noktada Ahmet Celal’in sözlerine bakmakta yarar var:

Zavallı Ahmet Celâl öldü ve onu, mezarında zebaniler bekliyor. Onun için kabir azabı başladı mı, başlamadı mı, bilmiyorum. İsterseniz, zebaniler bekliyor lakırdısını o azabın bir başlangıcı olarak telakki ediniz. Zira, o yeryüzünde iken de ârâfta gibi yaşadı. Hangi cinsten Tanrı'ya kulluk ettiğini bilmedi. Bir yabancı imparatorluk namına yıllarca döğüşüp kanını döktü. Yıllarca, meçhul bir vatanın, bir ideal yurdun hasretiyle yanıp tutuştu. Elle tutulmaz, gözle görülmez bir sevginin peşinden yıllarca koştu. Onun yoluna ağladı, güldü, söyledi ve öbür dünyaya göçeceği gün bildi ki, meğer hepsi yalanmış.

Ah, işte ona her şeyden daha acı gelen bu oldu. Bütün bir ömrün boş yere akıp gittiğini öğrenmek, bütün bir gençliğin boş emeller, boş hayaller, sakat işler peşinde heder olduğunu görmek; giderayak, birdenbire gerçeklerin en iğrenci, en korkuncu ile karşı karşıya gelmek... İşte, kabir azabından önce, Ahmet Celâl bu ateşlerden geçti. Bu zebanilerle düşüp kalktı. Ona asıl bunun için acıyınız. (Karaosmanoğlu, 2018, s.161)

Ahmet Celal’in bu sözlerinin gösterdiği işaretleri takip ettiğimizde, hayal ettiği cemaat / millet / ulusun ancak hayalde kaldığını çünkü hem eldeki imkânların hem de bizatihi halkın sakatlığından kurtulmanın mümkün olmadığı sonucuna vardığımız görüyoruz. Fakat buradan Yakup Kadri’nin, ümitsizlik girdabına hem kendisini hem okurunu sürüklemeye çalıştığı anlamı çıkmamalı. Mademki Yakup Kadri bu romanı, Kadrocu grubun en meşhur sözcüsü olma vasfıyla yazmış, o halde amacı ümitsizlik aşlamak değil aksine, uyarıda bulunmaktır. Kadrocuların bir noktada fazla otoriterleşmesini Avrupalı elitist bir tavra bürünmelerine bağlayan muarızlarına kulak verdiğimizde Yakup Kadri’nin *Yaban*’da “sakatlık” mefhumu üzerinden Avrupalı bir ulus olmanın imkânsızlığını ve bunun yarattığı ıstırapı dile getirdiğini ileri sürebiliriz. Yani Yakup Kadri, Osmanlı ile tüm bağların kopartılarak bir ulus icat etmek gerektiğinin altını çizer. Bu noktada arzu edilen ulusu icat etmek imkânsız ise yeni bir imkân yaratmak gerektiğini vurguladığı söylenebilir. Zira bu halde, Cumhuriyet inkılaplarını sürdürmek ve geliştirmek isteyen Kadrocuların amaçlarının sonuçsuz kalma tehlikesi baş gösterecektir ki böyle bir durum, halihazırda hareketin içinde bulunduğu bir sırada Yakup Kadri’nin düşünebileceği bir şey değildir. O, tüm inançlarında samimidir. Uyarılarını da aynı samimiyetle dile getirir. Tuttuğu yola bir değer atfetmeksizin diyebilirim ki Yakup Kadri, Ahmet Celal’in olmayan sağ kolu üzerinden halihazırda sahip olunanlarla bir ulus inşa edilemeyeceğini çünkü sakat Türk aydınının üretime dahil olamayacağını ileri sürer. Türk aydınının ortak olmak istediği üretimde yer alan her bir sakat köylü için “Türk” sözcüğü de “aydın” sözcüğü de kendisi kadar sakat ve hatta “yaban”dır. Bu iki kesim arasındaki uçurumu kapatmak da anlamlı değildir zira ortaya çıkacak yapı da nihayetinde sakat olacaktır. Kısacası Kadro hareketinin sözcüsü Yakup Kadri *Yaban*’da, hareketin otoriterleşmesiyle uyumlu bir sertlikle, halihazırdaki aydın ve Anadolu halkıyla hayal edildiği gibi bir millet yaratılamayacağını, dönemin öjenik söylemine koştur bir tavırla dile getirir. Romanın tazeliğini korumasını sağlayan sarsıcılığının altında yatan da, pek alışık olmadığımız bu sert tavrıdır.

### **Kadro Hareketi’nin ve Yakup Kadri’nin Hayalî Ankara’sı**

Yakup Kadri’nin *Yaban*’da sert bir kurguyla iddia ettiği durumun ümitsizlik içerdiğini ve fakat bu ümitsizliğin bezgin bir hal içermediğinin ispatını *Ankara* romanında görüyoruz. Üç bölümden oluşan romanda, Millî Mücadele ruhuna sahip olan / olmayan kişiler arasındaki çatışmayı, Cumhuriyet’in ilanıyla Millî Mücadele’de çarpışmış kişilerin inkılapları nasıl yorumladığını ve nihayetinde de ütöpic

bir Ankara tasavvuruyla Yakup Kadri'nin hayalini görürüz. Söz konusu romanın da Kadro hareketiyle bağımlı tespit eden yazısında Devrim Dirlikyapan şunları söyler: “Anti-Avrupa merkezilik’, ‘inkılabın yanlış anlaşılması’, ‘üçüncü yol’, ‘Batılılaşma’, ‘devrimin yukarıdan aşağıya niteliği’, ‘inkılabın bir din gibi benimsenmesi’ gibi konularda roman, Kadrocu bir yazar tarafından yazıldığını açık bir şekilde belli eder.” (Dirlikyapan, 2014, s. 66)

Bir İstanbul kadının Ankara'ya gelişiyle açılan romanda, Ahmet Celal'in bakış açısıyla yeniden karşılaşırız:

“A, hiç de değil, ben onlara benzeyeceğime onlar bana benzemeye çalışsın. Biz, buraya medeniyet getiriyoruz. Hem canım, bu ‘biz-onlar’ lakırdısı da nedir? Hepimiz Türk değil miyiz?”

Nazif, karısını daha ziyade kızdırmak için takıldı:

“Öyle ama, onlar bizi kendilerinden saymıyorlar, bize ‘yabanlar’ diyorlar.”

“O da ne kelime kuzum? Sahi, geçen gün, aşağıda, avluda konuşuyorlardı. Şöyle pencereden kulak misafiri olayım dedim. Söz arasında, ikide bir bu kelimeyi söyleyip duruyorlardı. Zannettim ki Yunan'a yaban diyorlar.”

“Yok, onlarca yaban biziz. Zaten, bu o kadar kötü bir söz değil. Yaban, Ankara lehçesinde sadece yabancı demektir.”

Nazif, bu son izahı karısının sınırlarını yatıştırmak için vermek lüzumunu hissetti. Çünkü, Selma Hanım, geldiği günden beri buraya bir türlü alışmamıştı. Her şeyi ve herkesi yadırgıyordu.” (Karaosmanoğlu, 2019, s. 31)

Selma Hanım, İstanbul'da konaklarda yetişmiş bir hanım olarak Ankara'ya da, Ankaralı halka da alışamaz. Fakat o da tıpkı Ahmet Celal gibi, Millî Mücadele ruhunu duyanları kendine yakın hisseder. Bu ruhu duyan ve asker kıyafeti içinde bir abide gibi görünen Hakkı Bey'in şu sözleri de Ahmet Celal'in fikirleriyle koşturur:

Avrupa medeniyeti. Bu, Avrupalı'nın uydurduğu yüz bin yalandan biridir. Yuf bize ki kendimizi bildiğimiz günden beri bu yalana bir nas gibi inanmışız. Yalan, yalan, yalan... Avrupa bir yırtıcı-kuşlar yuvasıdır ve onun karşısına ancak tepeden tırnağa kadar silahlanmış olarak çıkar. Geçen gün bir gazetede okumuştum. İtalyan şairi D'Annuncio'nun biz sözünü... Diyor ki, “İtalya Sulh konferansına, hakkını istemek için, dişlerinin arasında hançer ve elinde mızrakla gitmelidir.” Bir İtalyan için iş böyle ise, bir Türk oraya silahlanmış olarak bile gidemez. Hakkını, ancak, bu tepelerin arkasından, bu çölün ortasından müdafaa edebilir. (Karaosmanoğlu, 2019, s. 41)

Selma Hanım, Hakkı Bey'in hem sözlerinden hem de karakterinden çok etkilenir ve onu bir “ideal erkek” olarak görmeye başlar. “Asker kıyafeti haricinde bir erkek timsali, onun için, artık, tasavvuru kabil olmayan cinsiyetsiz bir şeydi ve gene bunun içindir ki, Binbaşı Hakkı Bey'i her görüşünde, tekrar o dövüşken erkek mahşerinin içine dönmüş gibi bir helecen duyuyor, onu gittikçe daha derin bir hisle takdir ediyordu.” (Karaosmanoğlu, 2019, s. 86) Bu takdirle birlikte Selma Hanım, Osmanlı Devleti'nin korkak tavrını temsil eden kocası Nazif Bey'den uzaklaşmaya başlar: “Nazif'ten ayrıldıkça Ankara'ya, Ankara'nın ifade ettiği millî manaya bağlılığı artıyordu. Sanki, gözlerinin üstünden bir perde kalkmış, sanki idraki emsalsiz bir şeffaflık bağlamıştı.” (Karaosmanoğlu, 2019, s. 90) Selma Hanım, Nazif Bey'den ayrılıp Anadolu'daki mücadelenin bir ucundan tutmaya karar verdikten sonra Hakkı Bey'le evlenir. Ne var ki cumhuriyetin ilanıyla birlikte Avrupa'ya veryansın eden bu adam tamamen değişecek ve Selma Hanım'ı büyük bir hayal kırıklığına uğratacaktır.

Bu noktada, *Ankara* romanının Selma Hanım'ın evlilikleri üzerinden bir metaforik anlam içerdiğine dikkat etmeli. İlk Osmanlı Devleti'ni ve onun ürkekliğinden gelen munis tavrını temsil eden Nazif Bey'le evli Selma Hanım, bu tavra öfkelenecek ve evliliğini bitirecektir. Ardından Millî Mücadele'nin



gözü pek savaşçısı Hakkı Bey'le evlenecek ve mücadele bittikten sonra ortaya çıkan bu yeni insan Selma Hanım için bir başka kâbus sebebi olacaktır. Zira Hakkı Bey Avrupalı gibi görünmek için işi maskaralığa varıracak, servetini artırmak için birtakım hileli işlere bulaşacaktır. Buradaki durumla, Yakup Kadri'nin Kadro hareketini başlatma sebeplerinden birini görürüz. Ona göre cumhuriyetin ilanıyla ortaya çıkan hesapçılar, fırsatçılar ve değişimi salt dış görünüşte arayanlar cumhuriyete ve inkılaplarına zarar veren kimselerdir.

Hakkı Bey'le aynı tehlikeli durumun içinde olan bir diğer grup da halktır. Ankara Palas'taki bir balonun girişinde geçen sahnedeki kişilerin karikatürleştirilmiş hallerinin yanında ("Nitekim, bir köylü donu üstünde bir redingot eskisi giymiş ve bunun üstüne bir kuşak bağlamış acayip kıyafetli bir adam", "Öbürü, siperi arkaya çevrilmiş kasketinin üstüne bir sarık geçirilmiş" başka bir adam) otelin merdivenlerinden çıkan bir kadına laf atan külhanbeyi tavırlı delikanlının kendisini uyaran adama verdiği "Şimdi hürriyet var. Herkes istediğini söyleyebilir. Anladın mı sarımsak kafalı?" tepkisi gösterir ki, gerek henüz cehaletini atamamış halktan kimseler olsun gerekse de Hakkı Bey gibi yeni aristokrasiyi temsil eden kişiler olsun, görünüşte birbirlerinden farklı olsalar bile özde aynı yanlış anlamının kurbanıdır. (Karaosmanoğlu, 2019, s. 112-113) İşte tam bu noktada bir başka ideal erkek devreye girer: Neşet Sabit. Bu genç yazar, Ankara'daki yeni yaşam ile halkın yaşayışı arasında bir denge arayışındadır:

Bir şehrin içindeki, hatta şehrin iki yakın mahallesi arasındaki bu kesin hayat tarzını kendi nefsinde iyice hissetmek için, Neşet Sabit, bu meclise girip mevlût ayinine iştirak etmek istedi. Selma Hanım'ın evindeki wiskili, danslı çay ziyafetini bu şerbetli mevlûtan, ancak iki üç kilometrelik bir mesafe ayırıyordu. Genç adam, yarım saat evvel "aksa-yı garp"ta idi. şimdi, tam Asya'nın, bir *Ortaçağ* Asya'sının göbeğindeydi. Bu kadar ivicacı bir cemiyet içinde doğru yolu nasıl bulmalı? Bu mevlûde gidenler mi haklıdır, o salonda dans edenler mi? Doğrusu, Neşet Sabit, kendisini ne onlardan, ne bunlardan addedebiliyordu. Onun millî ideale göre vücut bulması lazım gelen yeni Türk cemiyetinin üslûbu ne bu kerpiç duvarlar arasında bir örümcek gibi yaşayanlardan, ne de iğreti bir dekor içinde kurulmuş kuklalar gibi zıplayanlardan örnek alabilirdi. Türk inkılabının vakarlı ve ahenkli ruhu, kendine layık ifadeyi çok daha canlı, çok daha şahsiyetli bir mimaride aramaktadır.

Genç adam, bunun ilk çizgilerini kendi içinde sezer gibi oluyor, fakat, muhayyilesi, bütün bir plana vücut verecek vuzuha bir türlü eremiyordu. (Karaosmanoğlu, 2019, s. 138-139)

Neşet Sabit her ne kadar ortak bir zemin bulmakta güçlük çekse de, Yakup Kadri'nin romandaki sesi olarak ulaşılması gereken farkındadır, teorik olarak bu durumu "Milliyetçi Türk Garpcısı için Garpcılığın en karakteristik vasfı Garplılığa Türk üslûbunu, Türk damgasını vurmaktır. Şapka bize hâkim değil, biz şapkaya hâkim olmalıydık. Garplılığa, muayyen bir hayat prensibidir. Bu prensip, ancak, millî isteğin, millî kültürün ve nihayet millî ahlâkın hizmetçisi, emirberi olmak şartıyladır ki, yaratıcı ve kurucu rolünü ifa edebilirdi." (Karaosmanoğlu, 2019, s. 135-136) sözleriyle tespit eder ancak "İnsan ruhunun bulanık kesimlerinden gelen küçük ihtiraslar, meyiller, istahlar bu işte hep bizim düşmanlarımızdır. Gündelik hayat ise, bu ihtiraslardan, bu meyillerden, bu iştihallardan meydana gelir. Bunlar, hayatın en tabîi unsurlarıdır." sözleriyle de teoride sistemleştirilenin uygulanmasındaki zorlukları dile getirir. (Karaosmanoğlu, 2019, s. 143)

Romanın son bölümünde yani ütöpik Ankara'da, teorinin uygulamaya geçildiğini görürüz. Selma Hanım, Neşet Sabit'le yani Kadrocuların hayalini kurduğu Türk inkılabıyla evlenmiş, öğretmenlik yapmaktadır. Neşet Sabit de artık meşhur bir yazardır. Yani, kalemiyle kitleleri etkileyebilen, bir "muhayyel cemaat" kurabilen kişidir:

"Roman da bir nevi destan demektir. Homeros'un *Odyseis*'undan, Tolstoy'un *Harp ve Sulh*'una kadar bütün büyük romanların mevzusu ya insanlarla insanlar arasındaki, ya insanla tabiat arasındaki ya da gene insanla kaza ve kader beynindeki muharebe ve mücadeledir. Türk milleti

destanının ilk sayfasını kapadı. Şimdi, tabiatla, yani kaza ve kaderle mücadelesine başladı. O her zaman kahramandır ve bunu da kahramanca yapıyor.”

Neşet Sabit'in faaliyet sahası, zaten, bu iş ve çalışma merkezleriydi. Toprağın karakterin ve makinaların huyunu yakından tanıyordu. İşçilerin ruhundaki lirik hamlelerden onun ruhunda da bir şeyler esiyordu. O, nasırlı elin ve sertleşmiş derinin şiirini herkesten daha çok hissetmeye başlamıştı. (Karaosmanoğlu, 2019, s. 182)

*Ankara*'da muhayyel cemaat oluşturmak için kullanılan araç yalnızca Neşet Sabit'in romanları ya da tiyatro oyunları değildir. “Hele Anadolu'nun bir yerinde bir bataklık kurutuluşunu, yeni bir demiryolu hattı üstünde ilk trenin işleyişini veya Seyhan sahasındaki pamukların Kayseri bez fabrikalarına gelip oradan beyaz patiska veya renkli basma halinde çıkışı gösteren millî aktüalite filmleri, sinema sallerini alkış ve sevinç çığlıklarıyla çın çın çınlatıyordu[r].” (Karaosmanoğlu, 2019, s. 181)

Yakup Kadri'nin muhayyel *Ankara*'sında, Anadolu ve Anadolu köylüsü kabuk değiştirmiştir: “Bunların, her pazar gününün akşamında, kadınlı erkekli, çoluklu çocuklu şen kalabalıklar halinde şarkılar söyleyerek köylerine dönüşlerini seyretmek başlıbaşına bir zevk ve saadetti[r]. Artık, bunlar arasında eskisi gibi kirli paçavralara sarılmış dilenci kıyafetinde, hasta, sakat, sıtmalı ve kavruk köylülere hiç rasgeline miyordu[r].” (Karaosmanoğlu, 2019, s. 186) Burada gerek *Ankara*'nın ilk bölümünde tasvir edilen köylü halk gerekse de -ve özellikle- *Yaban*'da çizilen köylü tipolojisinin tamamen değiştiği görülür. *Yaban*'da iletişimin mümkün olmadığı ve değişime dirençli görünen “sakat” kitlenin yerini yepyeni bir toplum almıştır. Bu toplumda kadınlar da artık bir süs bebeği gibi gezdirilen varlıklar olmaktan çıkıp gerek sanatta gerekse de sporda başarılar elde eden “sağlıklı” bireylerdir. Selma Hanım ve kocası Neşet Sabit arasında geçen ve geçmişin muhasebesini çıkaran diyaloglarının, beden üzerinde toplanması da icat edilmesi beklenen toplumun sağlığının o toplumdaki bireylerin bedensel sağlıklarıyla ilişkili olabileceği görüşüne örnek teşkil edecek türdendir. Başarılı bir aktris ve sporcu olan ve ismi de bir ideali simgeleyen Yıldız Hanım'dan söz ederlerken Neşet Sabit, kendi nesliyle bu yeni nesil arasındaki bedensel / zihinsel sağlık farkına dikkat çeker:

“Evet, biz düşündük. Biz tahayyül ettik, biz, istedik. Fakat bizim düşüncemiz onlarda vaka; bizim hayalimiz onlarda hakikat; bizim isteğimiz, onlarda irade oldu. Onun için yeni nesil, bizden, yalnız daha bahtiyar değil, bizden daha kuvvetli bizden daha ileridir. Sonra, o ne sıhhat, iki gözüm, o ne sıhhat!.. O ne halis ruh ve beden tazeliği!.. Hangisinde, bizi kemiren illetlerden bir eser bulabilirsin? Bizi hem vücutça hem ruhça hem dimağca bir sürü hastalıklar kemirip durdu. Kemiklerimiz üstünde, etimiz bir yükü. Muhayyelemiz bir karanlık çukurdu. Yüreğimiz, bir azap ve endişe yuvası idi. Bu kötü ve sakat makine, tabiatın bize bahşettiği bütün güzel ve iyi şeyleri hemen bir şer ve fesat unsuru haline sokar ve onlardan bizim sayısız felaketlerimizin zehrini çıkarırdı. (Karaosmanoğlu, 2019, s. 219-220)

“*Gürbüz ve Yavuz Evlatlar*”: *Erken Cumhuriyet'te Beden Terbiyesi ve Spor* adlı çalışmasında Yiğit Akın, erken Cumhuriyet'in sağlık politikası ile ilgili şu sözleri, Yakup Kadri'nin *Ankara*'da Neşet Sabit'te söylediği görüşleriyle örtüşür:

[E]rken Cumhuriyet dönemi sağlık politikalarının da arka planını, nüfusun, iktisadi kalkınmanın ve milli savunmanın en önemli girdisi olduğu yolundaki inanç biçimlendirir. Kemalistler nüfus ne kadar kuvvetli olursa ülkenin o kadar zengin olacağına, “çalışan sağlıklı ellerin artmasının ülkeyi o oranda zenginleştireceğine” gönülden inanmışlardır. Yoğun ve sağlıklı bir nüfus onlara göre, yalnız askeri değil, ekonomik olarak da kuvvetli bir millet yaratmanın yegâne yoludur. (Akın, 2019, s. 89)

Yakup Kadri'nin ideal bedeni “Yıldız” adıyla ve bir kadın üzerinden vermesi tesadüf olmasa gerek. Toplumsal dönüşümün, evlilikleri üzerinden verildiği Selma Hanım'ın karşısına yerleştirilen bir ideal tip olarak Yıldız, kadının üretkenliğini / doğurganlığını temsil etmesi bakımından da önemlidir. Romanda her iki kadının da doğurganlığına dair hiçbir atıfta bulunmaz Yakup Kadri fakat dönemin

zihniyeti özellikle de Hıfzıssıhha Kanunu'yla eşzamanlı görülen pozitif öjenik yaklaşımıyla birlikte düşünüldüğünde varılabilecek bir sonuçtur.

### Sonuç olarak...

Yakup Kadri, *Yaban*'da yeni bir toplumun icat edilmesi gerektiği fikrini, Cumhuriyet'in ilanının yirminci yılında ulaşılmasını arzuladığı Türkiye'yi *Ankara* romanında somutlaştırır. Her iki roman da Kadro hareketinin amaçlarını dile getiren ve roman sanatının gücünü ve kalıcılığını arkasına alarak halka ulaşmayı, halkı bu yolda bilinçlendirmeyi uman metinlerdir.

Yaban, Birinci Cihan Harbi'nde sağ kolunu kaybetmiş Ahmet Celal'in malullüğünün metaforik düzlemde, Osmanlı Devleti'nin işlevsizliğiyle koşturarak ele alan ve Osmanlı ile organik bağların tamamen koparılması gerektiğini ileri süren bir romandır. Yakup Kadri'ye göre yeni bir ulus, eskinin sakat yapısının üzerinde yeniden inşa edilmemeli, o sakat yapıdan tamamen kurtularak sağlıklı bir zemine icat edilmelidir. Bu icat meselesinin yaratacağı şaşkınlığı da *Ankara* romanıyla giderir. Bu romanda, Ahmet Celal'inki gibi sırf Millî Mücadele'nin kazanılmasıyla her şeyin yoluna girebileceği saf dil anlayış görülmez. İşler ve esas mücadele zaferden sonra başlar ona göre. Bu da işte yine icat meselesine dayanmaktadır. Dönemin pozitif öjenik anlayışı ve hıfzıssıhha yaklaşımıyla uyumlu sağlıklı bireyler politikası, sağlıklı iktisadi girişimler, sağlıklı sanat ve matbuat dünyası oluşturmakla mümkün olacaktır. İşte Yakup Kadri'nin ve tabii ki Kadro ekibinin icat edilmesini beklediği Türkiye toplumu budur.

### Kaynakça

- Akın, Yiğit (2019). *“Gürbüz ve Yavuz Evlatlar”*: Erken Cumhuriyet'te Beden Terbiyesi ve Spor. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Alemdaroğlu, Ayça (2009). “Öjeni Düşüncesi”. *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm. C.2*. Ed. Ahmet İnel. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bayın, Emre (2022). “Yakup Kadri'nin Kadro Yazıları: ‘İçeri Edebiyatı’nı Yaratmak””. *Huzursuz Bir Ruhun Panoraması: Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Edebiyat ve Düşünce Dünyası*. Der. Yalçın Çakmak-Özge Dikmen. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bora, Tanıl (2021). *Cereyanlar: Türkiye'de Siyasi İdeolojiler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bora, Tanıl (2022). “Yakup Kadri'nin Batı Görüşü: Garp Medeniyeti ve ‘Şuursuz Garpperestlik””. *Huzursuz Bir Ruhun Panoraması: Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Edebiyat ve Düşünce Dünyası*. Der. Yalçın Çakmak-Özge Dikmen. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çelik, Zeynep (2020). *Avrupa Şark'ı Bilmez: Eleştirel Bir Söylem (1872-1932)*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Davis, Lennard J. (2011). “Normalliğin İnşası: Çan Eğrisi, Roman ve On Dokuzuncu Yüzyılda Sakat Bedenin İnşası”. *Sakatlık Çalışmaları: Sosyal Bilimlerden Bakmak*. Der. Dikmen Bezmez, Sibel Yardımcı, Yıldırım Şentürk. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Davis, Lennard J. (1995). *Enforcing Normalcy: Disability, Deafness and the Body*. London-New York: Verso.
- Dirlikyapan, M. Devrim (2014). “Kadro Hareketi ve Bir Kadro Kitabı Olarak *Ankara*”. *Erdem* (66), 53-70.
- Hobsbawm, Eric-Terence Ranger (2013). *Geleneğin İcadı*. Çev: Mehmet Murat Şahin. İstanbul: Mesele Kitapçısı.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri (2018). *Yaban*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri (2018). “Halka Doğru”. *Ergenekon*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri (2018). “Nereye Gidiyoruz?”. *Ergenekon*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri (2019). *Ankara*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Moran, Berna (2019). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1: Ahmet Mithat'tan A. H. Tanpınar'a*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tükeş, Ömer (2009). “Güdük Bir Edebiyat Kanonu”. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Kemalizm*. C.2. Ed. Ahmet İnel. İstanbul: İletişim Yayınları.